

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

(Individual Study)

หลักนิติธรรมกับการสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้
(จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส
และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา)

จัดทำโดย พล.อ. เกรียงไกร ศรีรักษ์

รหัส ๖๘๑๓๐๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑๓
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักนิติธรรมกับการสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้
(จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา)

พล.อ. เกรียงไกร ศรีรักษ์^๑

บทคัดย่อ

เอกสารนี้ศึกษาเรื่อง หลักนิติธรรมกับการสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา ซึ่งสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่นี้ดำเนินและทวีความรุนแรงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยมีสาเหตุหลักมาจากการไม่เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิต รวมถึงการเลือกปฏิบัติ ความเหลื่อมล้ำ ตลอดจนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ การละเมิดสิทธิมนุษยชน และนโยบายของรัฐที่ขาดความต่อเนื่องในการแก้ไขปัญหา ผู้เขียนเน้นย้ำถึงความสำคัญของสันติวิธี การน้อมนำแนวคิดยุทธศาสตร์พระราชทาน "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" และการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน หัวใจสำคัญคือการประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมซึ่งเป็นหลักการที่เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติหรือการลงโทษตามอำเภอใจ หลักนิติธรรมให้ความสำคัญกับการที่กฎหมายต้องมีลักษณะทั่วไป ชัดเจน มีการประกาศล่วงหน้า ไม่ใช่บังคับย้อนหลัง และรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน องค์ประกอบของหลักนิติธรรมครอบคลุมทั้งด้านกระบวนการออกกฎหมาย เนื้อหาของกฎหมาย และบทบาทขององค์กรตุลาการและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย การนำหลักนิติธรรมมาใช้ในพื้นที่จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งในการปฏิบัติงาน สร้างความเท่าเทียม และขจัดสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดความรุนแรง

คำสำคัญ : หลักนิติธรรม, จังหวัดชายแดนภาคใต้, ความเท่าเทียม, การเลือกปฏิบัติ, สิทธิมนุษยชน

^๑ รองประธานวุฒิสภาคนที่ ๑, ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

บทนำ

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินเรื่อยมาและทวีความรุนแรงมาตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๗ โดยเริ่มต้นขึ้นในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสของประเทศไทย จนกระทั่งลามไปยัง ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา โดยมีการประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เรื่องพื้นที่ปรากฏเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙ ให้อำเภอจะนะ อำเภอนาทวี อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อยในจังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ปรากฏเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักรเพิ่มเติม และยังคงถูกนับรวมเป็นพื้นที่ที่จำเป็นต้องมีการร่วมดำเนินการในภาคส่วนต่างๆเพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาแบบสันติวิธีต่อไป

ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น พบว่าการแก้ไขด้วยสันติวิธี อีกทั้งการน้อมนำแนวคิดยุทธศาสตร์พระราชทานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา มาประยุกต์ใช้ และบูรณาการการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของทั้งภาคส่วนราชการ เอกชน และประชาชน เป็นหัวใจสำคัญของการแก้ปัญหา ทว่าในทางปฏิบัตินั้น อีกปัจจัยที่กล่าวได้ว่าเป็นรากฐานของปัญหา กลับมีเรื่องของการไม่เข้าใจวัฒนธรรม ภาษาถิ่น ศาสนาที่ต่างกัน รวมไปถึงวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เกิดการเลือกปฏิบัติจนเกิดความเหลื่อมล้ำ อันนำไปสู่การไม่รู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งยังเป็นการเติมสารตั้งต้นให้กับความรุนแรงและความไม่สงบในพื้นที่ การศึกษาเรื่องหลักนิติธรรมที่มีจุดเน้นในความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายทั้งของเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน และยกให้ทุกคนต้องถูกตัดสินที่การกระทำอย่างเท่าเทียมโดยยกให้กฎหมายเป็นใหญ่ ไม่มีการมีอภิสิทธิ์เหนือกัน จึงเป็นหลักการที่มีความสำคัญและจำเป็นในการศึกษา เพื่อให้สามารถหาแนวทางการประยุกต์ใช้เสริมความแข็งแกร่งให้กับนโยบายและการปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันจะนำไปสู่การสร้างสันติสุขในพื้นที่ดังกล่าวต่อไป

หลักนิติธรรม

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) มีการกล่าวถึงเป็นครั้งแรก และมีต้นกำเนิดจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยคำว่า หลักนิติธรรม นั้น ถูกลำเอียงถึงและกล่าวถึงอย่างแพร่หลายทั้งในด้านกฎหมาย และในด้านรัฐศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นคำที่ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยปรากฏขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐^[๒] ดังนั้นจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทราบความหมาย และองค์ประกอบของหลักนิติธรรม เพื่อที่จะสามารถนำหลักดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในทุกระดับในการพัฒนาสังคมไทย

ทว่าคำว่า หลักนิติธรรม ก็มีความซับซ้อนในการนิยาม และการนำมาใช้ โดยบุคคลแรกที่ถูกยกย่องว่าเป็นผู้ให้คำนิยามแก่หลักนิติธรรมก็คือ ศาสตราจารย์อัลเบิร์ต เวนน ไดซี (Albert Venn Dicey) เขาได้อธิบายในตำราชื่อว่า Introduction to the Study of the Law of Constitution ที่ตีพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๘๘๕ ไว้ว่า หลักนิติธรรมจะต้องสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเป็นอำนาจสูงสุดของรัฐสภา และหลักนิติธรรมนั้นย่อมมีเนื้อหาสาระสำคัญ^[๓] ประกอบด้วย

๑) หลักสำคัญของกฎหมายอาญา คือ หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ เมื่อไม่มีกฎหมาย (nullum crimen nulla poena sine lege) และบุคคลจะถูกพิพากษาโดยศาลธรรมดา (ศาลยุติธรรม) เท่านั้นบุคคลจะไม่ถูกลงโทษตามอำเภอใจผู้ที่ปกครองบ้านเมือง และศาลธรรมดา (ศาลยุติธรรม) จะต้องมีความป็นอิสระในการพิพากษาคดี

๒) หลักความเท่าเทียมกันของบุคคลต่อกฎหมาย และปฏิเสธการมีอภิสิทธิ์ กล่าวคือ ไม่ว่าตัวผู้กระทำจะมีตำแหน่งใด จะต้องตกอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบต่อการกระทำที่ได้กระทำลงไปเฉกเช่นประชาชนทั่วไป โดยไม่สามารถอ้างมูลเหตุใดได้

๓) สิทธิขั้นพื้นฐานและการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน มาจากคำตัดสินพิพากษาของศาล (ตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี)

ซึ่งใน ๒ ประการแรกนั้น เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ในขณะที่ประการสุดท้าย ถือเป็นลักษณะเฉพาะของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี ถึงอย่างนั้น ไดซีก็ได้สรุปไว้สั้นๆว่า หลักนิติธรรมคือหลักที่ยึดกฎหมายเป็นใหญ่

ในขณะเดียวกัน หลักนิติธรรมของไดซี มีความเกี่ยวเนื่องอย่างแน่นแฟ้นไปถึงอีกหลักการหนึ่งด้วย ซึ่งก็คือ หลักความมีอำนาจสูงสุดของฝ่ายนิติบัญญัติ (Supremacy of Parliament) อธิบายโดยง่ายคือ การให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมาย โดยกฎหมายที่ตราขึ้นนั้นอยู่เหนือคำพิพากษาของศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณี อีกทั้งไม่ถูกบังคับหรืออยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษ หากมองในระดับผิวเผิน การที่กฎหมายที่ถูกตราโดยฝ่ายนิติบัญญัติมีลักษณะดังกล่าว เหมือนจะขัดกับหลักนิติธรรมในแง่หลักความเท่าเทียม และอาจขัดหรือจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐาน แต่ตามหลักการนี้ ไดซีได้นิยามการใช้หลักนิติธรรมไว้ว่าการจำกัดการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารหรือเจ้าหน้าที่ปกครองเท่านั้น ไม่ได้รวมไปถึงฝ่ายนิติบัญญัติ และในทางปฏิบัติ ศาลมักจะตีความ

^๒ วิสิฐ ญาณพิริต และคณะ

^๓ อติเทพ อวยยะพัฒน์

และพิพากษาไปในทางคุ้มครองสิทธิเป็นหลักสำคัญ ซึ่งทำให้ประเด็นนี้มีความแตกต่างจาก นักกฎหมายและนักวิชาการท่านอื่นที่ได้ให้ นิยาม ความหมาย และองค์ประกอบครอบคลุมประเด็นอื่นไว้

ศาสตราจารย์ฟรีดริช ฮาเย็ค (Friedrich Hayek) เป็นนักนิติศาสตร์อีกท่านที่ได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมในแง่ของวิธีการและลักษณะของการประกาศและตรากฎหมายที่แท้จริงตามหลักนิติธรรม โดยมีใจความสำคัญว่า

๑) ทุกการกระทำของรัฐบาลจะต้องผูกพันกับกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและถูกประกาศให้ทราบล่วงหน้าแล้ว

๒) กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นนามธรรม ทั่วไป ไม่มีผลย้อนหลัง มีความชัดเจน มีความเท่าเทียมกันและต้องมีหลักการแบ่งแยกอำนาจ

ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงการสร้างความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ ว่าต้องมีการประกาศล่วงหน้า รวมไปถึงลักษณะของตัวกฎหมายว่าควรมีลักษณะอย่างไร เพื่อให้การอยู่ภายใต้กฎหมายเป็นไปอย่างเท่าเทียม

ขณะเดียวกันมีการเสนอแนวคิดหลักนิติธรรมออกเป็น ๒ ประเภท โดยศาสตราจารย์พอล เครก (Paul Craig) และศาสตราจารย์โรเบิร์ต ซัมเมอร์ส (Robert Summers) โดยแบ่ง หลักนิติธรรมออกเป็น หลักนิติธรรมเชิงรูปแบบ และหลักนิติธรรมเชิงเนื้อหา ไว้ดังนี้

๑) หลักนิติธรรมเชิงรูปแบบ (Formal หรือ Thin Conception of the Rule of Law) ซึ่งให้ความสำคัญกับกระบวนการในการตรากฎหมายว่ามีความถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ มีความชัดเจนหรือไม่ และประกาศใช้อย่างถูกต้องหรือไม่

๒) หลักนิติธรรมเชิงเนื้อหา (Substantive หรือ Thick Conception of the Rule of Law) ให้ความสำคัญในการพิจารณาเนื้อหาของกฎหมายว่าสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนหรือไม่ มีการให้หลักประกันขั้นต่ำของสวัสดิการหรือไม่ กฎของการรักษาความหลากหลายของเศรษฐกิจ รวมไปถึงกฎของการปกครองแบบประชาธิปไตย

กล่าวได้ว่าเป็นแนวคิดการให้ความหมายในรายละเอียดของการนำหลักนิติธรรม มาสู่ตัวบทกฎหมายทั้งในแง่กระบวนการและเนื้อหา^๔

เมื่อนำความหมาย การนิยาม และแนวคิดของหลักนิติธรรมจากนักวิชาการด้านกฎหมาย หลายท่านข้างต้นมารวมกัน สามารถสรุปถึงความหมายของหลักนิติธรรมได้ว่า เป็นหลักการที่ทุกคนไม่ว่าเจ้าหน้าที่รัฐ หรือประชาชนจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม รัฐไม่อาจลงโทษผู้ใดตามอำเภอใจหรือเลือกปฏิบัติ โดยในส่วนของเนื้อหาของกฎหมายจะต้องให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่ทุกคน มีลักษณะเป็นการทั่วไป ชัดเจน มีการประกาศล่วงหน้าให้ทราบทั่วกัน และต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการได้มาซึ่งกฎหมายว่ามีการตราขึ้นอย่างถูกต้องอีกด้วย

^๔ ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช

องค์ประกอบของหลักนิติธรรม^[๔]

องค์ประกอบของหลักนิติธรรม มีนักวิชาการด้านกฎหมาย ๒ ท่าน ที่ผู้เขียนจะขอหยิบยกมาพิจารณา อันได้แก่ องค์ประกอบ ๘ ประการ ของศาสตราจารย์ลอน ฟูลเลอร์ (Lon Fuller) และศาสตราจารย์โจเซฟ ราซ (Joseph Raz) ซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

องค์ประกอบ ๘ ประการของศาสตราจารย์ลอน ฟูลเลอร์ (Lon Fuller) เน้นไปที่การนำเสนอแนวคิดเรื่องศีลธรรมของกฎหมาย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการกำหนดองค์ประกอบว่ากฎหมายที่ดีควรเป็นอย่างไร ซึ่งแม้จะไม่ได้เป็นการกล่าวถึงหลักนิติธรรมโดยตรง แต่นักวิชาการหลายท่านก็ได้นำมาอ้างอิงกับหลักนิติธรรม อันประกอบไปด้วย

- ๑) บทบัญญัติของกฎหมายต้องมีลักษณะทั่วไป (Generality)
- ๒) ต้องมีการประกาศใช้กฎหมายให้ทราบ (Promulgation)
- ๓) ห้ามใช้กฎหมายย้อนหลัง (Retroactive Laws)
- ๔) กฎหมายต้องมีความชัดเจน (The Clarity of Laws)
- ๕) กฎหมายต้องไม่ขัดแย้งกันเอง (Contradiction in the Laws)
- ๖) ห้ามกฎหมายเรียกร้องในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ (Laws Requiring the Impossible)
- ๗) ความคงอยู่อย่างสม่ำเสมอของกฎหมาย (Constancy of the Laws through Time)
- ๘) ความอยู่ในร่องในรอยของการกระทำของเจ้าหน้าที่กับบทกฎหมายที่ประกาศแล้ว (Congruence between Official Action and Declared Rule)

ในขณะที่องค์ประกอบ ๘ ประการของศาสตราจารย์โจเซฟ ราซ (Joseph Raz) จะหมายรวมถึงความหมายอย่างกว้างของหลักนิติธรรม ซึ่งก็คือการที่ประชาชนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม และความหมายอย่างแคบ ในแง่ของการที่รัฐปกครองโดยกฎหมายและต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไว้ด้วยกัน โดยเพิ่มองค์ประกอบเกี่ยวกับองค์กรตุลาการและองค์กรป้องกันและปราบปรามเข้าไป อันประกอบด้วย

- ๑) ทุกกฎหมายต้องใช้บังคับในอนาคตอย่างเปิดเผยและชัดเจน กล่าวคือไม่อาจมีผลย้อนหลังได้ ประชาชนต้องเข้าถึงกฎหมายได้ และตัวกฎหมายต้องไม่กำกวมหรือคลุมเครือ
 - ๒) กฎหมายควรมีความมั่นคงไม่แน่นอน ไม่ถูกเปลี่ยนแปลงบ่อย
 - ๓) การออกกฎหมายควรเป็นไปอย่างเปิดเผย มั่นคง ชัดเจน และเป็นการทั่วไป ไม่เลือกใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเลือกปฏิบัติ
 - ๔) หลักความเป็นอิสระของตุลาการ
 - ๕) กระบวนการพิจารณาคดีเป็นธรรม
 - ๖) การตรวจความชอบด้วยกฎหมายโดยองค์กรตุลาการ
 - ๗) ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ง่าย
 - ๘) องค์กรที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไม่ควรมีดุลยพินิจบิดเบือนกฎหมาย
- เมื่อนำองค์ประกอบของนักวิชาการทั้ง ๒ ท่านเข้ามาสรุปร่วมกัน จะสามารถอนุมานได้ว่า องค์ประกอบสำคัญของหลักนิติธรรมประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านการกระบวนการออกกฎหมาย

องค์ประกอบด้านตัวเนื้อหากฎหมาย และองค์ประกอบขององค์กรรัฐทั้งตุลาการและหน่วยงานป้องกันปราบปราม ที่จะต้องประกอบกันเป็นชิ้นส่วนเพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามหลักนิติธรรมนั่นเอง

ซึ่งในกรณีของการสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ก็สามารถนำหลักนิติธรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ทั้งในแง่การลงมือปฏิบัติและกำหนดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ ไปจนถึงการกำหนดให้ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม ไม่ถูกเลือกปฏิบัติหรือกีดกันด้วยเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างและมีลักษณะเฉพาะ โดยการถูกเลือกปฏิบัตินั้นเป็นสาเหตุหลักๆประการหนึ่งในการผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ ดังที่จะได้อรรถาธิบายในส่วนถัดไป

สถานการณ์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ดำเนินเรื่อยมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๗ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสและลูกหลานไปไปถึง ๔ อำเภอในจังหวัดสงขลา อันประกอบไปด้วยอำเภोजะนะ อำเภอนาทวี อำเภเทพา และอำเภอบะนัง ซึ่งถูกประกาศเป็นพื้นที่ปรากฏเหตุการณ์อันกระทบต่อความมั่นคงภายในราชอาณาจักร โดยประกาศลงราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙ ซึ่งสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษา ได้รวบรวมสถิติไว้ดังรูปประกอบนี้^[๕]

สถิติสะสมเหตุการณ์ชายแดนใต้ Summary of Incidents in Southern Thailand

ฐานข้อมูลศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้: เดือนมกราคม 2547 - เดือนมิถุนายน 2568
Deep South Watch Database: JANUARY 2004 - JUNE 2025

เหตุการณ์	เสียชีวิต	บาดเจ็บ
23,260	7,749	14,672

จุดเริ่มต้นของความรุนแรงที่ยกระดับ เกิดจากความเคลื่อนไหวในลักษณะต้องการแบ่งแยกดินแดนบริเวณปัตตานี ที่เริ่มบานปลายและปะทุขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นปี ๒๕๔๗ มีเหตุการณ์เผาโรงเรียน ปล้นปืนจากค่ายทหาร นำมาซึ่งการประกาศกฎอัยการศึกในหลายพื้นที่

จนในที่สุดเกิดเหตุการณ์สูญเสียที่เป็นชนวนให้เรื่องราวยิ่งลูกหลาน คือการปะทะกันที่มีสยิดกรือเซะ จังหวัดปัตตานี รวมถึงพื้นที่อื่นๆ เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๗ และต่อมาเหตุการณ์สลายการชุมนุมตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๗ มีผู้ประท้วงถูกจับภาพการชนย้ายผู้ประท้วงอย่างแออัดทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก สร้างความโหดร้ายให้กับคนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่สะท้อนถึง ขณะที่ประเด็นปัญหาข้อวิจารณ์ที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้กำลังเกินเหตุยังไม่ได้รับการแก้ไข^[๖] ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่ขัดต่อหลักนิติธรรม

^๕ สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษา

^๖ The Standard

นอกจากนี้ปัจจัยด้านวัฒนธรรม และศาสนามีผลค่อนข้างมากในการสร้างความรู้สึกแตกต่าง และการแบ่งแยกระหว่างกัน อันเป็นช่องว่างให้เกิดการปลุกปั่นจากกลุ่มก่อความไม่สงบ โดยในแง่ของ กระบวนการยุติธรรมและกฎหมายนั้น ศาสนาอิสลามมีกฎหมายชารีอะห์ (Sharia / Shariah) ซึ่งอิงกับ คำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน ทำหน้าที่เป็นกรอบกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งมุสลิมทั้งหลาย จะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เป็นไปตามพระประสงค์ของพระเจ้า กำหนดทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่ได้ประมวลเรียงแยกแยะและจัดระเบียบข้อบังคับครอบคลุมแนวทางการดำรงชีวิต ด้านต่างๆ ของมนุษย์ อันประกอบด้วยเนื้อหาต่าง ๆ ของชีวิต ๕ ด้าน คือ ความศรัทธา จรรยาบรรณ การสักการะ กิจกรรมทางสังคม และการลงโทษ โดยในประเด็นนี้ รัฐบาลได้ให้การรับรอง การบังคับใช้กฎหมายชารีอะห์ในเรื่องครอบครัวและมรดก ไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมาย อิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล พ.ศ.2489 แทนการใช้บังคับบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น เว้นแต่บทบัญญัติว่าด้วยอายุความมรดก^๗

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแผนปฏิบัติการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^[๘]

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้มีความซับซ้อน มีหลายหน่วยงานที่มีหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหาร กำกับ ดูแล และมีโครงสร้างอำนาจที่ซับซ้อน สามารถสรุป หน่วยงานที่รับผิดชอบและความสัมพันธ์กันได้ ดังนี้

๑. ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต. - SBPAC): เป็นหน่วยงานหลัก ที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยเน้นด้านการพัฒนา การทำความเข้าใจ กับประชาชน และการส่งเสริมศาสนาและวัฒนธรรมสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ไม่สามารถกำกับดูแลหน่วยงานอื่นในพื้นที่ได้โดยตรง ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานต่างๆ มีการจัดตั้งโครงสร้างคณะทำงานหลายส่วนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

๒. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน. - ISOC): มีบทบาท ในการจัดทำยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ด้านความมั่นคง เพื่อให้ส่วนราชการต่างๆ ยึดถือ เป็นแนวทางปฏิบัติ

๓. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค ๔ สน. ISOC4F): เป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคง โดยมีอำนาจตามพระราชบัญญัติ การรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ.๒๕๕๑ ซึ่งเน้นการปราบปราม เป็นหน่วยงานที่มีทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจและฝ่ายปกครอง รวมถึงผู้ว่าราชการจังหวัด

^๗ ศูนย์ข่าวภาคใต้ สำนักข่าวอิศรา

^๘ อาทิตยา เพิ่มผล

และนายอำเภอ จะต้องขึ้นตรงและรับนโยบายจาก กอ.รมน.ภาค ๔สน. ซึ่งบางครั้งส่งผลให้ ขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันกับ คอ.บต. ที่เน้นการพัฒนา

๔. คณะกรรมการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (คปต.): รับผิดชอบ ในส่วนของการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพหลัก ในการขับเคลื่อนการสื่อสารแบบบูรณาการเพื่อสร้างความสมานฉันท์ โดยมีการแบ่งกลุ่มงาน และผู้รับผิดชอบจากหลายกระทรวง เช่น กระทรวงกลาโหม, กระทรวงยุติธรรม, กระทรวง การต่างประเทศ, กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานสภาความมั่นคง แห่งชาติ (สมช.)

๕. ศูนย์ปฏิบัติการอำเภอ (ศปก.อ. - DOCs): จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างความสมานฉันท์ในระดับ ท้องถิ่น โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอเป็นผู้อำนวยการ และมีหัวหน้าส่วนราชการ ท้องถิ่น ผู้นำศาสนา ภาคประชาสังคม และสื่อในพื้นที่เข้าร่วม

๖. สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช. - NSC): มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย ความมั่นคง

๗. คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส. - NRC): ถูกจัดตั้งขึ้นมาในปี พ.ศ.๒๕๔๘ เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหา โดยเน้นปัญหาเชิงโครงสร้าง และวัฒนธรรม รวมถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชน

๘. กระทรวงและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง : กระทรวงศึกษาธิการ (ด้านภาษาและการศึกษา ศาสนา), กระทรวงมหาดไทย (ด้านการก่อการร้ายและการพัฒนา), กระทรวงยุติธรรม, กระทรวงการต่างประเทศ, หน่วยตำรวจและทหาร (หน่วยงานปฏิบัติการด้านความมั่นคง และปราบปราม)

แผนปฏิบัติการด้านการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. ๒๕๖๖- ๒๕๗๐)^[๙]

เป็นแผนที่ถูกจัดทำขึ้นโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหลัก ในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ แผนนี้เป็นแผนระดับ ๓ ที่เชื่อมโยง กับยุทธศาสตร์ชาติ (แผนระดับ ๑) และนโยบาย/แผนหลักที่เกี่ยวข้อง (แผนระดับ ๒)

ภาพรวมและหลักการสำคัญของแผนปฏิบัติการนี้มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่าง "ประชาชน เป็นศูนย์กลาง" โดยมีเป้าหมายหลักคือการขจัดเงื่อนไขของปัญหา ความหวาดระแวง ความเสี่ยง ต่อการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือข้อเรียกร้องต่างๆ ให้หมดสิ้นไป รวมถึงการยุติเหตุความรุนแรง ในพื้นที่โดยสมบูรณ์ภายในปี พ.ศ.๒๕๗๐ การดำเนินงานจะบูรณาการความร่วมมือระหว่าง สมช. กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัด ชายแดนภาคใต้ (คอ.บต.)

^๙ กองความมั่นคงจังหวัดชายแดนใต้และชนต่างวัฒนธรรมสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

แผนนี้ยังคงยึดมั่นในหลักการสำคัญที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายมาตั้งแต่ฉบับแรก (พ.ศ.๒๕๕๕ - ๒๕๕๗) โดยเฉพาะการน้อมนำ "หลักยุทธศาสตร์พระราชทานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และแนวพระราชดำริ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาใช้เป็นกรอบการดำเนินงาน รวมถึงการยึดมั่นในหลักสันติวิธี การดำรงความต่อเนื่องของกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุข การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง และการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์หลัก ๖ ประการแผนปฏิบัติการนี้มีวัตถุประสงค์ ได้แก่

๑. เสริมสร้างความมั่นคงปลอดภัยและสงบสันติโดยปราศจากเงื่อนไขที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงจากทุกฝ่ายในพื้นที่
๒. ขับเคลื่อนกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขให้มีความต่อเนื่องและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการพูดคุยฯ บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน
๓. พัฒนาการอำนวยความสะดวกและการเยียวยาให้เป็นธรรม ทัวถึง และขจัดเงื่อนไขความไม่เป็นธรรม ลดความหวาดระแวง และฟื้นคืนความไว้วางใจ โดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน
๔. ยกระดับการพัฒนาให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่โดยมุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง
๕. พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนให้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหา
๖. เสริมสร้างความเข้าใจและประสานความร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

จากวัตถุประสงค์ในข้อที่ ๓ ในแผนนี้ จะเห็นได้ว่าปัญหาด้านความยุติธรรม เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาหลักที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยจะได้อภิปรายกันต่อไปในหัวข้อประเด็นปัญหาด้านความยุติธรรมในพื้นที่

แผนปฏิบัติการนี้กำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน ดังนี้

๑. จำนวนการสูญเสียและเหตุการณ์ความรุนแรงลดลง ร้อยละของเหตุการณ์ความรุนแรงและร้อยละการสูญเสียชีวิตและบาดเจ็บลดลง ๑๐๐% จากปีฐาน ๒๕๖๐ ภายในปี ๒๕๗๐
๒. ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวกและผู้ได้รับผลกระทบได้รับการเยียวยาทั่วถึง ร้อยละของประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อการอำนวยความสะดวกและการช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ เพิ่มขึ้น ๘๐% ในปี ๒๕๖๖ - ๒๕๖๘ และ ๘๕% ในปี ๒๕๖๙ - ๒๕๗๐
๓. ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำลดลงอย่างชัดเจน และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จำนวนครัวเรือนยากจนลดลง ๑,๐๐๐ครัวเรือน/ปี และรายได้ประชาชนเพิ่มขึ้น ๒% ทุกปี

๔. ชุมชนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งเติบโตเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมมากขึ้นจำนวนชุมชนที่ประชาชนต่างวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเพิ่มขึ้น ๕๐ชุมชน/ปี

๕. ภาคประชาชนภายในประเทศและผู้แสดงของเวทีระหว่างประเทศให้การสนับสนุนการดำเนินงานของภาครัฐ ร้อยละของกลุ่มเป้าหมายสนับสนุนการดำเนินงานของภาครัฐเพิ่มขึ้นจาก ๓๐% ในปี ๒๕๖๖ เป็น ๕๐% ในปี ๒๕๗๐ และจำนวนผู้เล่นต่างประเทศที่มีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ต่อรัฐบาลไทยเพิ่มขึ้นจาก ๑๖ ในปี ๒๕๖๖ เป็น ๓๐ ในปี ๒๕๗๐

๖. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานของภาครัฐจำนวนผลสัมฤทธิ์ที่บรรลุผลการขับเคลื่อนงานตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการฯ เพิ่มขึ้นจาก ๔ ใน ๖ ตัวชี้วัดในปี ๒๕๖๖ – ๒๕๖๗ เป็น ๖ ใน ๖ ตัวชี้วัดในปี ๒๕๗๐

แนวทางการดำเนินงานแผนปฏิบัติการแบ่งแนวทางการดำเนินงานออกเป็น ๓ มิติหลัก:

๑. แนวทางด้านความมั่นคง (๓ แผนงาน) :

๑.๑ แผนงานเพิ่มประสิทธิภาพงานข่าวกรอง : มุ่งเป้าให้ระบบงานข่าวกรองสนับสนุนภารกิจอื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถติดตามความเคลื่อนไหว เส้นทางการเงิน แผนการก่อเหตุรุนแรง และวิเคราะห์ฉากทัศน์ได้อย่างแม่นยำ

๑.๒ แผนงานรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน : มุ่งให้พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความมั่นคงปลอดภัย ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ และลดเงื่อนไขที่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง

๑.๓ แผนงานแสวงหาทางออกจากความขัดแย้งโดยสันติวิธี : มุ่งสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อกระบวนการพูดคุยเพื่อสันติสุขอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้กระบวนการพูดคุยมีความต่อเนื่อง และลดเหตุความรุนแรงในพื้นที่

๒. แนวทางการพัฒนา (๔ แผนงาน) :

๒.๑ แผนงานอำนวยความสะดวกและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ : มุ่งสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรมตามหลักสิทธิมนุษยชน และให้ผู้ได้รับผลกระทบได้รับการช่วยเหลือเยียวยาทั้งร่างกายและจิตใจอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

๒.๒ แผนงานพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่ : มุ่งสร้างฐานการพัฒนาระดับฐานรากให้เข้มแข็ง แก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน

๒.๓ แผนงานพัฒนาสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน : มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ และความเข้มแข็งของกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

๒.๔ แผนงานเสริมสร้างความเข้าใจและประสานความร่วมมือ : มุ่งสร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการสนับสนุนแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ของภาครัฐ

๓. แนวทางการบริหารจัดการภาครัฐ (๑ แผนงาน) : แผนงานพัฒนาและปรับปรุงประสิทธิภาพด้วยหลักธรรมาภิบาล : มุ่งพัฒนากลไกภาครัฐและเจ้าหน้าที่รัฐให้พร้อม มีทักษะองค์ความรู้ และความเข้าใจต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นปัญหาด้านความยุติธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้มีสาเหตุและปัจจัยที่ซับซ้อนและฝังรากลึก โดยมีพื้นฐานจากประเด็นเรื่องภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ทั้งภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจากส่วนกลาง ความห่างไกล เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ล่าช้า จึงถูกคนบางกลุ่มใช้เป็นเงื่อนไขในการแบ่งแยกดินแดน รวมไปถึงประเด็นทางศาสนา ซึ่งชาวมุสลิมในภาคใต้มีความเคร่งครัดทางศาสนามากกว่าชาวมุสลิมในภาคกลาง ข้ำร้ายยังการถูกกดขี่อัตลักษณ์ เช่น การห้ามแต่งกายแบบมุสลิมและการบังคับใช้ภาษาไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้เกิดความไม่พอใจ^{๑๐}

โดยประเด็นพื้นฐานต่างๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้น นำมาสู่อีกประเด็นปัญหาที่สำคัญไม่แพ้กัน ซึ่งก็คือประเด็นปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรมได้ สามารถสรุปได้^{๑๑,๑๒} ดังนี้:

๑. ปัญหาความไม่ยุติธรรมและความไม่เข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนมีอยู่จริง โดยมีการจับกุมประชาชนโดยไม่มีหลักฐานความผิดและเลือกปฏิบัติ ซึ่งขัดกับหลักนิติธรรม

๒. การปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ เช่นการอุ้มฆ่า (กรณีทนายสมชาย นีละไพจิตร) และเหตุการณ์รุนแรง ที่มีสยิดกรือเซะและตากใบซึ่งชาวมุสลิมเห็นว่ารัฐกระทำเกินกว่าเหตุ ทำให้เกิดความบาดหมางและนำไปสู่การต่อต้านรัฐในวงกว้าง

๓. การใช้กฎหมายพิเศษ เช่นพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉินทำให้เกิดการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอยู่เป็นประจำ

๔. ปัญหาการทุจริตและการเรียกรับผลประโยชน์จากเจ้าหน้าที่รัฐบางฝ่าย ทำให้ความรุนแรงไม่ยุติลง

โดยสรุป ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้เกิดจากการสะสมของความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศาสนาที่นำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกและความไม่เป็นธรรม ซึ่งถูกซ้ำเติมด้วยการบริหารจัดการและนโยบายของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่รวมถึงการดำเนิน

^{๑๐} สุทิน สนองฝัน

^{๑๑} สุชาติ มั่นคงพิทักษ์กุล และคณะ

กระบวนการในด้านกฎหมายและความยุติธรรมที่มีการเลือกปฏิบัติ และอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ทำให้ปัญหายืดเยื้อและซับซ้อนยิ่งขึ้น

สรุป : แนวทางการสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และบทบาทของหลักนิติธรรม

การนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาด้านความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนใต้เป็นแนวทางที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ส่วนหนึ่งมีรากฐานมาจากการขาดความเข้าใจในวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาที่แตกต่างกัน รวมถึงการเลือกปฏิบัติและความเหลื่อมล้ำที่นำไปสู่การไม่รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และยังเป็นการเติมเชื้อเพลิงให้ความรุนแรง นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่องความไม่ยุติธรรมและการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐ

การนำหลักนิติธรรม (the Rule of Law) ที่มีจุดเน้นที่ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชน โดยทุกคนต้องถูกตัดสินจากการกระทำอย่างเท่าเทียมและยกให้กฎหมายเป็นใหญ่ ไม่มีอภิสิทธิ์เหนือกัน จึงสามารถนำแนวคิดในการนำหลักนิติธรรมมาใช้แก้ปัญหาด้านความยุติธรรมในจังหวัดชายแดนใต้ได้ ดังนี้

๑. สร้างความเท่าเทียมภายใต้กฎหมายอย่างแท้จริง

๑.๑ เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาการที่ประชาชนถูกจับกุมโดยไม่มีหลักฐานความผิดหรือถูกเลือกปฏิบัติ

๑.๒ ไม่เลือกปฏิบัติหรือกีดกันด้วยเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรมที่แตกต่างการเลือกปฏิบัติถือเป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความรุนแรงในพื้นที่ และยังสอดคล้องกับปัญหาการไม่เข้าใจวัฒนธรรมและศาสนาในพื้นที่ รวมถึงการถูกกดขี่อัตลักษณ์ในอดีต

๒. จำกัดการใช้อำนาจตามอำเภอใจและสร้างความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมาย

๒.๑ รัฐต้องไม่ลงโทษผู้ใดตามอำเภอใจและการกระทำของรัฐต้องผูกพันกับกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและถูกประกาศให้ทราบล่วงหน้า ซึ่งจะช่วยลดเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่รัฐใช้กำลังเกินเหตุ เช่น กรณีมีสียึดกรือเซะและตากใบ และการจับกุมโดยไม่มีหลักฐาน

๒.๒ กฎหมายต้องมีลักษณะทั่วไปและไม่เลือกใช้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งในที่นี่การประกาศใช้พระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน บางครั้งก็อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือแม้กระทั่งทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกับประชาชนในพื้นที่เกิดการแบ่งแยกทางความรู้สึก

๓. เสริมสร้างความเป็นอิสระและความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม

องค์กรที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไม่ควรมีดุลยพินิจบิดเบือนกฎหมายซึ่งจะช่วยลดปัญหาการทุจริตและการเรียกรับผลประโยชน์จากเจ้าหน้าที่รัฐบางฝ่ายที่ทำให้ความรุนแรงไม่ยุติลง และการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่ต้องสอดคล้องกับบทกฎหมายที่ประกาศไว้

๔. ให้ความสำคัญกับสิทธิขั้นพื้นฐานและการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน

๔.๑ กฎหมายจะต้องให้สิทธิขั้นพื้นฐานแก่ทุกคนและเนื้อหาของกฎหมายต้องสอดคล้องกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการวิจารณ์ว่าเจ้าหน้าที่รัฐใช้กำลังเกินเหตุและยังไม่ได้รับการแก้ไข ซึ่งขัดต่อหลักนิติธรรม

๔.๒ การประยุกต์ใช้หลักนิติธรรมจะต้องเสริมความแข็งแกร่งให้กับนโยบายและการปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อนำไปสู่การสร้างสันติสุข โดยเน้นย้ำถึงการกำหนดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ และการให้ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม

การนำหลักนิติธรรมมาใช้ในจังหวัดชายแดนใต้จะต้องครอบคลุมทั้งกระบวนการออกกฎหมาย (ความถูกต้อง ชัดเจน การประกาศใช้) เนื้อหาของกฎหมาย (ความเท่าเทียม สิทธิขั้นพื้นฐาน) และการดำเนินงานขององค์กรรัฐทั้งฝ่ายตุลาการและหน่วยงานป้องกันปราบปราม ให้สอดคล้องกับหลักการที่ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

บรรณานุกรม

- กองความมั่นคงจังหวัดชายแดนใต้และชนต่างวัฒนธรรม สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, ๒๕๖๖, “นโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๗”, ในนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๕๖๗, สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, หน้า ๙ - ๒๘.
- ชาภิย์พิทักษ์कुมพล, n.d., “ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม”, ในการศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า ๑๘๕-๒๒๒.
- ประสิทธิ์ปวีร์พัฒนพานิช, ๒๕๕๘, “ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม”, ในสถาบันพระปกเกล้า, กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๘, หน้า ๕-๒๙.
- วิสิฐ ญาณภีร์ และคณะ, ๒๕๕๙, “บริบทหลักนิติธรรมในต่างประเทศ”, ในวารสารเกษมบัณฑิต, ปีที่๑๗, ฉบับที่๑มกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๙, หน้า ๘๔-๙๙.
- ศูนย์ข่าวภาคใต้ สำนักข่าวอิศรา, ๒๕๖๗, **เรียนรู้และเข้าใจ (๑)ที่มาและความมีอยู่ของกฎหมายอิสลาม**[Online], Available : <https://www.isranews.org/article/south-news/south-slide/127064-Islamiclaw.html> [๑๐ มิถุนายน ๒๕๖๘]
- สถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ สถาบันสันติศึกษา, ๒๕๖๘, **สถิติสะสมเหตุการณ์ชายแดนใต้**[Online], Available : <https://cscd.psu.ac.th/th> [๗ มิถุนายน ๒๕๖๘]
- สุชาติมั่นคงพิทักษ์กุลและคณะ, ๒๕๕๙, “การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้: นโยบายกระบวนการและผลลัพธ์”, ในวารสารอัล-อิกมะฮุมมหาวิทยาลัยฟาฏอนี, ปีที่๖,ฉบับที่๑๒, กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙, หน้า ๓๕-๕๓.
- สุทินสนองพันธ์, ๒๕๕๕, “กระบวนการแห่งความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย”, ในวารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, ๔(๒), หน้า ๓๑-๔๕.
- อดิเทพ อูยะพัฒน์, ๒๕๖๕, **หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**[Online], Available : https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/article_detail/หลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย[๗ มิถุนายน ๒๕๖๘]
- อาทิตยา เพิ่มผล, ๒๕๖๗, **การบริหารจังหวัดชายแดนใต้: สืบสาน ชับซ้อน ยุ่งเหยิง**[Online], Available : <https://www.tcjithai.com/news/2024/14/scoop/13816> [๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๘]